

เรือนพื้นดินผู้ไทในเมืองพิน แขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว¹

Phutai Vernacular Houses in Maung Phin, Savannakhet, Lao PDR

ทรงยศ วีระทวีมาศ
นพดล ตั้งสกุล
วีระ อาโนล็ก
Songyot Weerataweemat
Nopadon Thungsakul
Vira Anolac

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาเรือนพื้นดินของชาวผู้ไทในเมืองพิน แขวงสะหวันนะเขต ประเทศสปป.ลาว โดยเลือกศึกษาจากบ้าน โนนยางและบ้านคำชะอีในเขตเมืองพิน การศึกษาพบว่า หมู่บ้าน ผู้ไทมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ริมลำห้วยเช่นเดียวกับกลุ่มไทลาว อื่นๆ และมักมีป่าไม้หรือภูเขาเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญในการดำรงชีวิต

เรือนพักอาศัยตามประเพณีเดิมจะวางตามแนวแกน ตะวันออก-ตะวันตก โดยมีทิศหัวนอนหันไปทางทิศเหนือหรือ ทิศใต้ เรือนตามประเพณีเดิม นอกจากเรือนสุที่สร้างเป็นตupa ขนาดเล็กสำหรับการแต่งงานให้เป็นที่อยู่ของคู่แต่งงานใหม่ที่ เรือนฝ่ายหญิง ที่มักสร้างด้วยไม้ไผ่ลงหลังคาด้วยหญ้าแล้ว ยังมีเรือนชาน ที่ถือเป็นเรือนอย่างง่าย ที่ประกอบด้วยเรือนนอน กับส่วนชานที่ไม่มีหลังคาคลุม เรือนชานยังอาจเพิ่มเติมเรือน อีกหลังหนึ่งชานกันเป็นเรือนจั่วแฝด ซึ่งจัดเป็นเรือนของผู้ที่มีฐานะดี อย่างไรก็ตามเรือนจั่วแฝดยังมีประเภทที่สร้างขึ้น สำหรับชนชั้นสูงที่ส่วนประกอบเรือนเป็นไม้จริงทั้งหลังด้วย

¹ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก ศูนย์วิจัยพลักษณ์สังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

แต่เดิมในเรือนชานและเรือนแฝดอาจมีเตาไฟอยู่ในบริเวณห้องกลางของเรือนด้วย แต่ก็ไม่นิยมทำในเวลาต่อมา ทั้งเรือนชานและเรือนแฝดก็มักมีส่วนครัวไฟ หรือเรือนครัวไว้บริเวณท้ายเรือนนอน โดยมักทำหลังคาครัวไฟให้ขวางกับหลังคาเรือนนอน

เรือนเกยจัดเป็นเรือนที่พัฒนาต่อมาในชั้นหลัง โดยเฉพาะภายหลังการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1975 เป็นต้นมาจะมีการสร้างเรือนเกยมากขึ้น เนื่องจากมีวัสดุสังกะสีที่สามารถมุงหลังคาด้วยความลาดชันไม่มากนักและคลุมพื้นที่ได้มาก แต่การใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ฝาसानไม้ไผ่และฝาไม้กระดานก็ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบันเนื่องจากมีราคาถูกและหาได้ไม่ยาก

แบบแผนของเรือนนอนผู้ไทมีห้องสองเป็นที่ตั้งหิ้งผี ห้องกลางเป็นที่นอนของพ่อแม่และส่วนนอนเป็นที่นอนของลูกสาวหรือลูกชายกับลูกสะใภ้ประกอบกับคำเรียกชื่อพื้นที่ส่วนต่างๆ ของเรือนและประเพณีบางประการชี้ให้เห็นว่าชาวผู้ไทเป็นกลุ่มชนที่มีพัฒนาการร่วมทางวัฒนธรรมกับไทลาวกลุ่มอื่นๆ ในภาคใต้ของสปป.ลาวมาเป็นเวลานานแล้ว และผู้ไทน่าจะไม่ใช่พวกเดียวกันกับไทดำ เนื่องจากมีประเพณีการอยู่อาศัยและรูปแบบเรือนที่แตกต่างกัน

ABSTRACT

This paper focuses on the development of the Phutai vernacular house in Muang Phine, Savannakhet province of the Lao PDR. Field research conducted in Nond Yang and Kamcha-E villages found that Phutai settlements share certain patterns with other Tai-Lao-speaking groups, who generally locate their communities adjacent to natural watercourses and mountainous areas where natural resources necessary for living are abundant.

Traditional houses are positioned along an east-west axis, with the sleeping position of the head pointing toward the north or south. Phutai traditional houses consist of three different types: the sue house, xann house, and fadd house. The sue house is a temporary dwelling for a newly married couple that is usually located in the wife's family household compound. The house is built from bamboo with a thatch roof. The xann house is composed of the main sleeping room and the xann (an open platform). The fadd house is the xann house with an additional gable-roofed structure placed parallel to the main sleeping room. This house type is mainly built of timber structure and it accommodates a higher status or a larger-sized family. Both the xann and fadd houses originally had a hearth in the center of the sleeping room, which was later moved to a separate cooking area near the back of the house or to a separate kitchen placed on the longitudinal side perpendicular to the sleeping room.

The koei house is a later type that developed after 1975, and has become popular because of the use of inexpensive construction materials and the expansion of functional space resulting from a shallow roof slope. Corrugated metal sheets are widely used as roofing material since they are cheap and are produced throughout the region. Natural materials such as walls of woven bamboo strips and wooden planks can also be found.

The Phutai main sleeping room consists of a hong room (shelf for the household protective spirit), a klang room (sleeping area for parents) and a suam (sleeping space for daughter or son and their family). The name for each room indicates that Phutai houses and their culture are related to other Tai-Lao-speaking groups in the southern region of Lao PDR. Moreover, the findings indicate that the Phutai are not the same ethnic group as the Black Tai because of the differences in living traditions and house patterns.

ประชากรของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไท (Chazee, 1999:2) กลุ่มชนเหล่านี้ได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาวมาแต่โบราณ การโยกย้ายอพยพครั้งใหญ่ของกลุ่มไทลาวเกิดขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 3 ของกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีการกวาดต้อนกลุ่มชนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงข้ามมาตั้งหลักแหล่งทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงทั้งในเขตภาคอีสานและภาคกลางของประเทศไทย (ทิพากรวงศมหาโกษาธิบดี, 2538:114-115) ในจำนวนกลุ่มชนเหล่านี้ทั้งหมดผู้ไทจัดเป็นกลุ่มใหญ่และได้รับความสนใจศึกษาค่อนข้างมาก โดยเฉพาะที่อยู่ในเขตพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทย เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวและมีสำเนียงร่วมทางชาติพันธุ์สูง แต่กลุ่มผู้ไทกลุ่มเดียวกันที่ยังตั้งหลักแหล่งอยู่ในแขวงคำม่วนและสะหวันนะเขต ของประเทศ สปป.ลาวก็ยังไม่มีการศึกษาและชี้ให้เห็นว่า ในระยะเวลาร่วมศตวรรษที่กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน บางส่วนถูกกวาดต้อนข้ามมาตั้งหลักแหล่งในเขตพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทย และบางส่วนยังคงตั้งหลักแหล่งในพื้นที่เดิมของตนเองในบริบททางประวัติศาสตร์ที่กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองของสองรัฐ จะมีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมต่างกันอย่างไร ดังนั้นการศึกษาเรือนพักอาศัย

พื้นที่ถิ่นของผู้ไทในแขวงสะหวันนะเขตของประเทศสปป.ลาว จึงน่าจะเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยคลี่คลายประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพ และรูปแบบเรือนพักอาศัยพื้นถิ่น และประเพณีที่เกี่ยวข้องของกลุ่มชนพูดภาษาไทย โดยเน้นกลุ่มผู้ไทในเขตประเทศ สปป.ลาว ในแขวงสะหวันนะเขต พร้อมทั้งวิเคราะห์และสรุปพัฒนาการของเรือนพักอาศัยเหล่านี้ โดยมีขอบเขตการวิจัยเฉพาะเรือนพักอาศัยพื้นถิ่น โดยศึกษาตัวอย่างเรือนจากบ้านโนนยางและบ้านคำชะอีในเมืองพินในการวิจัยนี้มีกรอบแนวคิดที่เห็นว่ารูปแบบทางสถาปัตยกรรมไม่ใช่เพียงผลผลิต (Product) แต่เป็นกระบวนการ (Process) ของสังคมที่มีระบบความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของท้องถิ่น (Turan, 1990:10) นอกจากนั้นผลการศึกษายังอาจชี้ให้เห็นว่าผู้ไทเป็นกลุ่มเดียวกับไทดำหรือไม่

ประวัติความเป็นมาของผู้ไทเมืองพิน

สวย วงวิเสด (สัมภาษณ์) ชาวผู้ไทบ้านคำชะอี เมืองพินได้เล่าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวผู้ไทในเมืองพินว่า แต่เดิมชาวผู้ไทอาศัยอยู่ที่เมืองวังอ่างคำ โดยอยู่ใต้การปกครองของเจ้าก่าเจ้ากั่ว ซึ่งมารดาเป็นเชื้อสายกษัตริย์มาจากพระราชวัง แต่ต่อมาเจ้าก่าเจ้ากั่วปกครองใช้อำนาจบาตใหญ่ ราษฎรเกิดความแตกแยกกลุ่มนาเมืองแสนซึ่งก็ขึ้นกับเจ้าก่าเจ้ากั่วเช่นเดียวกันจึงพากันอพยพไปอยู่ที่บ้านห้วยชะนะบอยู่ใต้การปกครองของเจ้าฟ้าเวียดนาม อีกส่วนหนึ่งหนีไปอยู่ที่แม่น้ำใหญ่ คือ ห้วยไค หรือแถบแม่น้ำโขง ซึ่งคือกลุ่มผู้ไทที่อยู่ที่บ้านคำชะอี อำเภอคำชะอี ในจังหวัดมุกดาหารในประเทศไทยปัจจุบันนี้² ในคราวที่อยู่ใต้ปกครองของเจ้าชีวิตเวียดนามนั้นต้องเสียส่วยแก่เจ้าเมืองเวียดนาม ต่อมาความอดอยากแห้งแล้งเกิดขึ้น

² ระยะเวลาที่ชาวผู้ไทอพยพนั้นอาจจะอยู่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ที่มีความพยายามจะกวาดต้อนผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงข้ามมายังเขตภาคอีสานของประเทศไทยในปัจจุบันนี้แต่มีครัวจำนวนมากที่หนีไปอยู่ในเขตภูวนในราวพ.ศ. 2384 (ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, 2538:103)

จึงต้องซุกตกลอยขึ้นมาเป็นอาหารและเอากลอยตากไว้ในกระดังแต่มีอีคามากินกลอยแล้วตายพวกคนเฒ่าคนแก่จึงเห็นว่าควรรถามเทวดาน่าจะมีเหตุกลางที่เจ้ากำเจ้ากำจะมาเอาพวกตนเองกลับไปเป็นราษฎรเหมือนเดิมหรือไม่ โดยเสี่ยงกระดังว่าถ้าเป็นไปตามที่กล่าวก็ขอให้กระดังนั้นหมุน แต่เมื่อถามแล้วกระดังก็ไม่หมุน เมื่อถามว่าจะต้องมีการเปลี่ยนชื่อบ้านหรือไม่ ก็ปรากฏว่ากระดังหมุนไปถึง 3 รอบพวกผู้เฒ่าผู้แก่จึงถามอีกให้มันใจว่าถ้าจะเป็นเช่นนั้นให้กระดังหมุนกลับคืน กระดังก็หมุนกลับคืน 3 รอบ ด้วยเหตุนี้ชาวผู้ไทจึงตั้งชื่อบ้านว่า